

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ EDEBİYAT FAKÜLTESİ YAYINLARI
PUBLICATIONS OF THE FACULTY OF LETTERS, ISTANBUL UNIVERSITY

İSLÂM TETKİKLERİ DERGİSİ

(REVIEW OF THE INSTITUTE OF ISLAMIC STUDIES)

Kurucusu :
Ord. Prof. Dr. Z.V. Togan

Müdür — Editor
Prof. Dr. Bekir KÜTÜKOĞLU

CİLD — VOLUME : VIII
CÜZ — PARTS : 1-4
1984

Edebiyat Fakültesi Basımevi
İSTANBUL — 1984

Profesör
M. TAYYİB GÖKBİLGİN
(1907/1323 H. 1981/1401 H.)

1977 yılında kanuni yaş sınırına varması dolayısıyla emekliye ayrılmasını müteakip hocam Profesör M. Tayyib Gökbilgin'in ardından İslâm Araştırmaları Enstitüsü müdürlüğünü devralmış bir kimse olarak şimdi onun hakkında bir vefeyat yazısını kaleme almanın elemi içindeyim. Gerçekten onun önce emekliye ayrılması ve kısa bir süre sonra da vefatı hem İ.Ü. Edebiyat Fakültesi ve hem de ilim alemimiz için gerçek bir kayıp sayılmalıdır.

1907(1323 H.)'de Karadeniz bölgesinin şirin şehri Ordu'da ilmiye mesleğine mensub bir aileden dünyaya geldi ve ilk tahsil yıllarından itibaren öğrenimini babası Hacı Mehmed Emin Efendinin himayesinde Çarşamba'da o devrin klasik medreselerinde tamamladı (1919). Arapça ve hüsnihat çalışmalarını yine babasının yanında geliştirdi. Esasen dedeleri aynı bölgede kadılık ve müderrislik vazifelerinde bulunmuş olup «Hocazâdeler» adıyla anılan geniş bir aileye mensupturlar.

İstiklal savaşının müteakip tahsilini, Samsun, Erzurum ve Trabzon muallim mekteplerinde sürdürüp 1929'dan itibaren aile mensuplarının yolunda genç yaşda önce Aşkale kasabasında Köy Yatı mektebinde öğretmenliğe başladı ve sonra Tercan Merkez Yatı, Aşkale Merkez, İspir'in Kân ve Salaçur köyleri ile Çarşamba'da Merkez muallimliklerinde 7 yıl boyunca görev yaptı.

1936'da yeniden öğrenim hayatına atılan müteveffa M. Tayyib Gökbilgin, Ankara Dil-Tarih-Coğrafya Fakültesinde Macar tetkikleri (Hun-

garoloji) bölümüne yazıldı. İlk macarca derslerini burada almaya başlayan Gökbilgin, Yeniçağ ile Sonçağ Tarihi derslerini takip ile, Fransızca, Latinca ve Almancayı elde etmek için çalışmalar yaptı. Macarca ve Macar tarihi öğrenimini profesör L. Rasony'nin yanında ilerletti; aynı Macar hocanın teşvikleriyle fakülte öğrenimi sıralarında yaz aylarını Macaristan'da geçirdi. 1939 yılına vardığında Macarcanın kaynaklarını takip edebilecek bir seviyeye ulaşmıştı. Bu ülkedeki çeşitli akademik müesseselerden sertifikalar aldı ve Profesör L. Fekete'nin arşiv meseleleri ile ilgili makalelerini türkçeye tercüme ve neşretti (1939). 1940 yılında A. Ü. Dil-Tarih-Coğrafya Fakültesinden «Osmanlı Tarihinin Macarca Kaynakları» konusunu işleyen bir mezuniyet tezi ile diplomasını aldı.

Haziran 1940'da İ Ü. Edebiyat Fakültesinde Kurulu Türkiyat Enstitüsünde «tercüman yardımcılığı» kadrosuna atandı ve 1942'de aynı fakültede asistan olarak akademik çalışmaları sürdürdü. Burada önce Ortaçağ Avrupa Tarihi ve Bizans Tarihi derslerini talebeye okuttu.

«Rumelide Yörükler ve Tatarlar» adlı tezi ile 1942'de doçent ünvanını elde etti ve Yeni Sonçağlar Tarihi kürsüsünde doçent olarak vazifeye başladı. Daha sonra 1955'de Profesör ünvanını elde edinceye kadar bu kürsüde ders ve çalışmalarını sürdürdü; (F. Köprülü, İbn'ul-Emin Mahmud Kemal gibi) devrin ileri gelen alimlerinden feyz ve ilim topladı, sohbetlerine katıldı. Ortaçağ Tarihi Kürsüsünde de daha çok Osmanlıların kuruluş devirleriyle ilgili dersler veren rahmetli M. Tayyib Gökbilgin 14 Kasım 1961 tarihinde Ord. Prof. M. Halil Yınanç ve M. Cavid Baysun'la birlikte Edebiyat Fakültesinde kurdukları «Osmanlı Müesseseleri ve Medeniyeti Tarihi Kürsüsü»ne aynı yıl başkan seçildi. Emekliye ayrıldığı 13 Temmuz 1977 tarihine kadar bu kürsüde yüzlerce lisans ve onlarca doktora talebesi yetiştirdi.

İslam Araştırmaları Enstitüsü kurucu müdürü Ord. Prof. Dr. Zeki Velidi Togan'ın 1970'de vefatı üzerine 1971 yılında Fakülte Kurulunca bu enstitünün müdürlüğüne seçildi ve burada Doç. Dr. Salih Tuğ ile tam bir anlaşma ve ahenk içersinde Enstitü kütüphanesinin geliştirilmesi, dergisinin (İTED) daha ileri ilmi seviyelere yükseltilmesi için geniş ve şükranla yadedilen faaliyetlerde bulundu. Esasen onun bir doktora öğrencisi olan Dr. M. Bilge'nin ve sonradan Dr. M. A. Aydın'ın Enstitü kadrolarına asistan olarak kazandırılması onun müdürlük devrelerine rastlar.

Velûd bir ilim adamıydı; 1939'dan ölümünden sonralarına kadar varan zaman zarfında yurt içinde ve dışında üçyüzü aşkın kitap, makale ve

ansiklopedi maddesi yayınlamıştır*. Yirmiden fazla millî ve beynelmilel kongreye katılmış olan Gökbilgin buralarda okuduğu tebliğler ile ilme geniş yardımlarda bulunmuştur. Özellikle Roma'da Vatikan kütüphanesi ile arşivlerinde, Osmanlı tarihleri ile ilgili geniş çalışmalar gerçekleştirmiş ve Kardinal Paul Molla'nın kütüphanesinin İ. Ü. Edebiyat Fakültesine kazandırılması için gayret göstermiştir. Kardinal Molla'nın bu kütüphanesinin şarkiyat tetkikleri ve Katoliklikle ilgili mevcudatı (1982'den sonra İslam Araştırmaları Merkezi hüline dönüştürülen) İslam Araştırmaları Enstitüsü kütüphanesine nakil ile tasnifi yapılmış ve onun müdürlüğü zamanında okuyucuların istifadesine arzedilmiştir. İslam Araştırmaları Merkezi'nin 1951'den beri zenginleşmeye tabi tutulan zengin kütüphanesi bu sayede doğu bilim, dinler tarihi ve katolisizm tetkikleriyle ilgili ilim adamlarının vazgeçemeyecekleri bir nitelik ve niceliğe kavuşmuştur.

İslam Araştırmaları Merkezi'nin 1971-1982 yılları arasında müdürlüğünü yüklenen, bu nekroloji yazarının ve Türkiye Üniversitelerinde yüzlerce bulunan ilim adamlarının yetişmesinde büyük hisseye sahip Profesör M. Tayyib Gökbilgin'i rahmetle anar, onun örnek ilim adamlığı vasıflarını hayırla yadederiz.

Salih TUĞ

* Bu yayınların tam bir listesi için bk. *Tarih Enstitüsü Dergisi*, sayı. XII, sene. 1981-82, s. 4-21.